

Tämä on rinnakkaistallenne. Sen viitetiedot saattavat erota alkuperäisestä /

This is a self-archived version of the original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Version: publisher's version

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä: /

To cite this article please use the original version:

Pulkka, Eeva-Kaisa 2020. Nautaterveydenhuolto kehittyy Suomessa ja Itämeren alueen naapurimaissa. *KMvet* 26 (6), 14 – 17.

Nautaterveydenhuolto

kehittyy Suomessa ja Itämeren alueen naapurimaissa ■ Teksti: Eeva-Kaisa Pulka

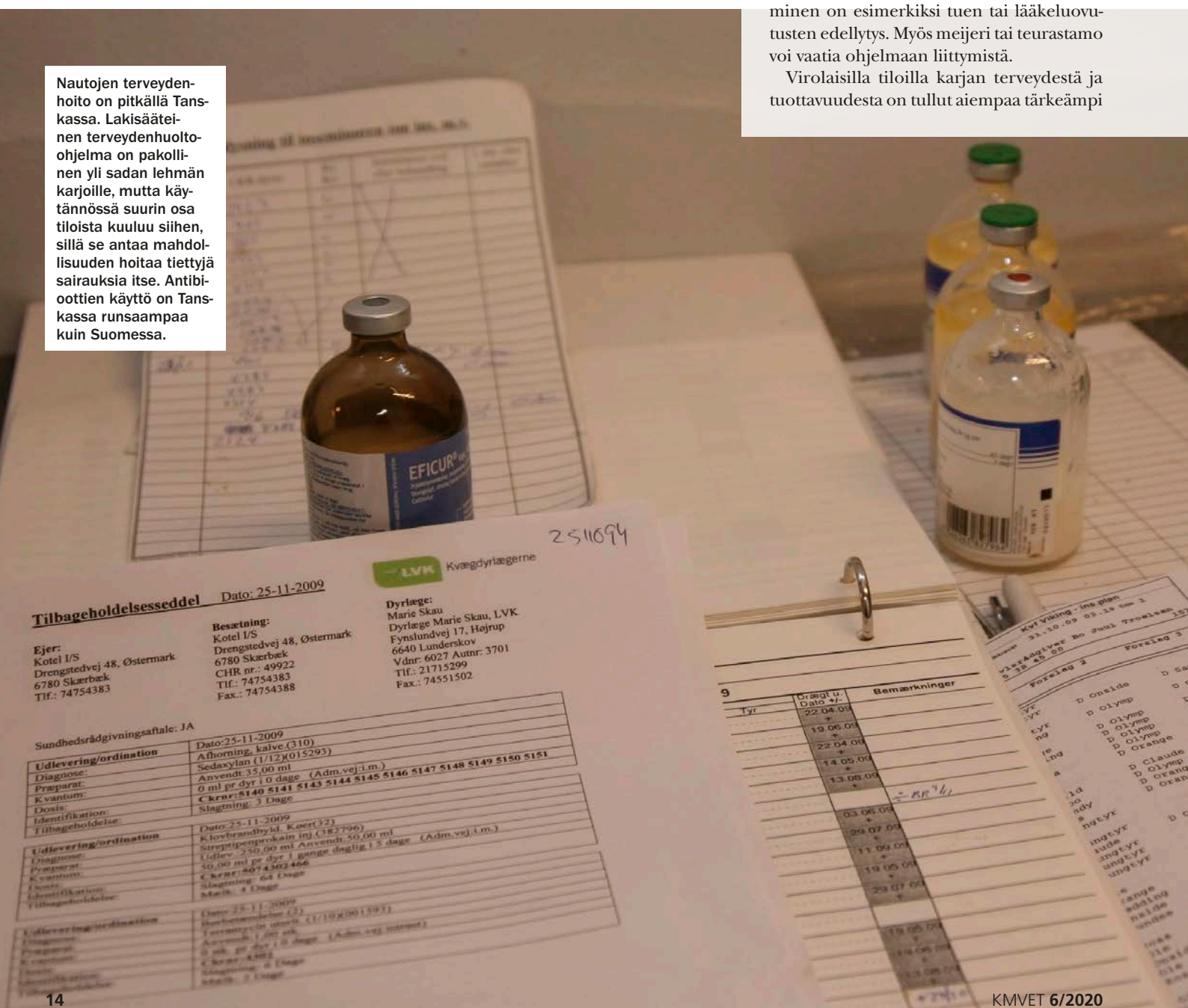
Nautojen hoidossa ollaan siirtymässä yksittäisten sairaiden hoitamisesta karjan hoitamiseen ja ennaltaehkäisevään terveydenhuoltotyöhön niin Suomessa kuin naapurimaissakin.

Nautojen terveydenhoito on pitkällä Tanskassa. Lakisääteinen terveydenhuolto-ohjelma on pakollinen yli sadan lehmän karjoille, mutta käytännössä suurin osa tiloista kuuluu siihen, sillä se antaa mahdollisuuden hoitaa tiettyjä sairauksia itse. Antibioottien käyttö on Tanskassa runsaampaa kuin Suomessa.

Terveydenhuoltotyö on tulevaisuudessa yhä vahvempi osa eläinlääkärin työtä tiloilla. Muutoksen motorina ovat sekä tuottajat että alan muut toimijat. Motivaatio terveydenhuoltotyöhön sen sijaan vaihtelee.

Suurin osa nautojen terveydenhuolto-ohjelmista Euroopassa on tuottajille vapaaehtoisia, mutta joissain maissa niihin liittyminen on esimerkiksi tuen tai lääkeluovutusten edellytys. Myös meijeri tai teurastamo voi vaatia ohjelmaan liittymistä.

Virolaisilla tiloilla karjan terveydestä ja tuottavuudesta on tullut aiempaa tärkeämpi

osa ydinliiketoimintaa, mutta valtakunnallista tai järjestelmällistä ohjelmaa sen tueksi nautaterveydenhuollon muodossa ei ole olemassa. Ohjelmaa on testattu, mutta toiminnan laajentaminen koskemaan maitotiloja yleisesti on vasta suunnitelma. Testattu nautaterveydenhuolto-ohjelma keskittyy pitkälti eläinlääkintämenojen vähentämiseen ja tuottavuuden parantamiseen sekä antibioottien käytön vähentämiseen.

Ruotsissa pääpaino on eläinten terveyden ja hyvinvoinnin edistämässä, joiden kautta tuetaan tilojen taloutta ja kuluttajien luottamusta ruotsalaiseen maidontuotantoon. Tanskassa terveydenhuoltotyön tarkoitus on varmistaa elintarviketurvallisuus, vähentää antibioottien käyttöä ja ehkäistä antibiootiresistenssiä sekä parantaa eläinten hyvinvointia.

Vaikka nautaterveydenhuoltotyö säännöllisyydessään ja laajuudessaan on ehkä pisimmällä Tanskassa, ei se vielä näy parempana terveytenä tai pienempänä antibioottien käyttönä. Esimerkiksi tarttuvien tautien vas-

tustamisessa Suomessa tilanne on huomattavasti parempi.

Ruotsissa hyvinvointi edellä

Ruotsalainen Health Package Milk (HPM)-ohjelma yhdistää karjan mitatut terveystiedot, karjassa tehdyt havainnot sekä maitoyrittäjän kanssa käydyn keskustelun raportiksi nykytilanteesta sekä niistä johdetuksi suunnitelmaksi toimenpiteistä. Kattavassa raportissa on 25 avainlukua tilastoina ja graafeina karjan hyvinvoinnista ja tuotannosta. Raportti on kaikkien tuotosseurantaan kuuluvien maitotilojen käytössä ja yksi tilojen ladatuimmista raporteista.

HPM sisältää erillisiä hyvinvointiin liittyviä raportteja ja sitä voi hyödyntää myös navetan suunnittelussa eläinten hyvinvoinnin huomioimiseksi. Tuotosseurantaan kuuluvista tiloista kolme neljästä käyttää hyvinvointiraportteja säännöllisesti, mukana ohjelmassa on tuhat karjaa.

HPM:n tekemiseen osallistuu eläinlääkäri lisäksi usein myös muita neuvoja. Distriktsveterinärin terveydenhuoltoeläinlääkäri **Håkan Landin** painottaa eläinlääkäreille ja neuvojille maitoyrittäjää tukevaa ja kannustavaa otetta. Tuottajaa on kuunneltava ja annettava hänen itsensä tehdä päätökset. Keskustelu on arvokas työkalu asioiden kehittämiseen. Maidontuottajat ovatkin ohjelmaan varsin tyytyväisiä ja ohjelman avulla on todetusti voitu saada maidolle parempi tuotto paremman terveyden ja hyvinvoinnin kautta.

Ohjelman kustannukset tilalle määräytyvät käytettyjen tuntien mukaan, mutta keskiarvo on noin 1 000–1 500 euroa vuodessa tilaa kohti. Landinin arvion mukaan hyöty tilalle on suurempi.

Hyvinvointi on kuuma peruna myös ruotsalaisessa naudanlihan tuotannossa, kertoo Gård&Djurhålsänin eläinlääkäri **Virpi Welling**.

Gård&Djurhålsän on valtakunnallinen teurastamoiden ja tuottajien omistama neuvontajärjestö, joka hoitaa myös joitakin eläintautien sekä antibiootiresistenssin vastustusohjelmia. Lisäksi se tekee nautojen raadonavaukset koko maassa. Neuvontaa asiakkaina on varsinkin suuria nautatiloja.

Terveysongelmat ovat varsin samanlaisia kuin Suomessa, ripulit, hengitystie- ja napatulehdukset kiusaavat vasikkatiloja. Ripuleita vastaan käytetään rokotteita varsin laajasti. Kryptosporidium kiusaa erityisesti isojen maitotilojen vasikoita.

Näiden ehkäisemiseksi vasikkakasvattamoiden suunnittelussa tautipaineen vähentäminen ryhmäkojoja pienentämällä ja tilaa lisäämällä on korostunut. Erityisesti vasikoiden ulkokasvatus pienissä ryhmissä näyttää

Wellingin mukaan tuottavan terveempiä vasikoita. Lisäksi Welling kertoo tilojen siirtyvän kasvavassa määrin automaattijuotosta tuttiämpäreihin parempien kasvutulosten vuoksi.

Eläinlääkärineuvonta maksaa tilalle sen laajuudesta riippuen 180–960 euroa vuodessa. Neuvontaan voi lisätä myös tuotantoneuvontaa ja lääkeluovutuksen sekä erilaisia tutkimuspaketteja.

Viro ottaa ensiaskeleita

Virossa tilatyötä tekevät eläinlääkärit ovat yksityisiä ja isoimmilla tiloilla on oma eläinlääkäri. Lisäksi tiloilla on yleensä niin kutsuttu eläinlääkintätekniikko, joka hoitaa eläinlääkintää eläinlääkäriin apuna. Valtion palkkaamat eläinlääkärit hoitavat pääosin neuvonta- ja valvontatehtäviä. Ennalta ehkäisevässä mielessä tehty terveydenhuoltotyö tiloilla on vasta alussa.

”Toki yksittäiset eläinlääkärit, rehu- ja lääkeyritykset sekä neuvojat tekevät terveydenhuoltoon liittyvää työtä tiloilla, mutta sitä leimaa lyhytjännitteisyys. He keskittyvät ratkaisemaan olemassa olevia ongelmia. Säännöllisyys, ennaltaehkäisy ja taloudellinen näkemys puuttuvat, eikä terveydenhuoltotyötä tueta”, kertoo Viron yliopiston professori, eläinlääkäri **Piret Kalmus**.

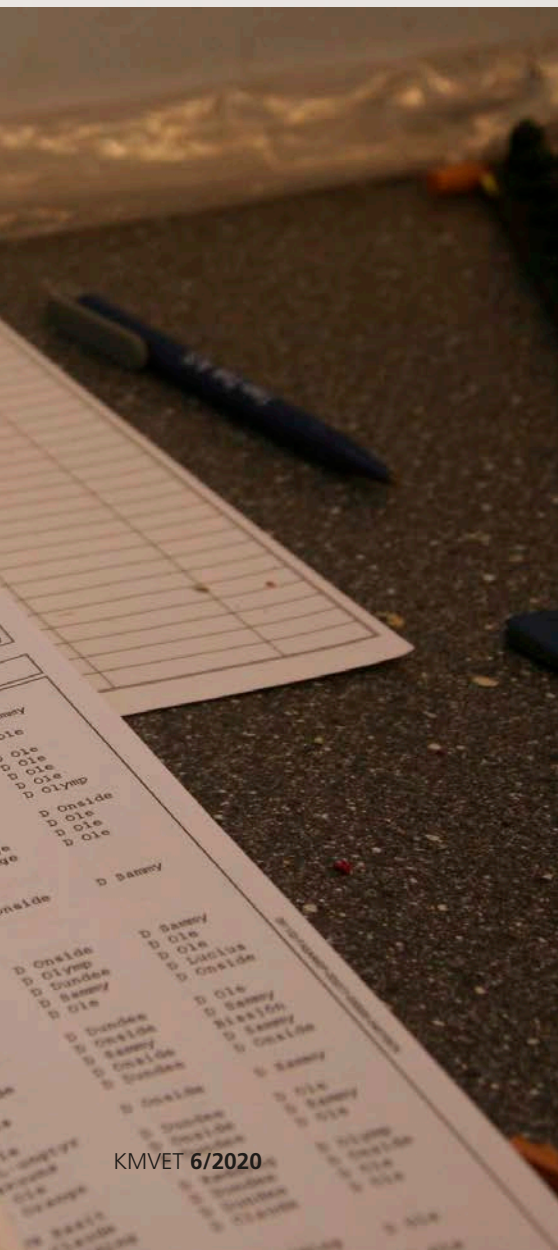
Hän kertoo Virossa viidellä tilalla testatusta nautaterveydenhuolto-ohjelmasta, jonka tavoitteena oli vähentää sairauksien ja huonojen hoitokäytäntöjen aiheuttamia menetyksiä sekä osoittaa nautaterveydenhuolto-ohjelman kannattavuus tuottajalle.

Tuloksia syntyi: vasikkakuolleisuus väheni, poikimaväli lyheni, hiehojen poikimaikä laski sekä utare- ja sorkkaterveys paranivat. Eläinterveyteen liittyvät kustannukset laskivat tiloilla 7–8 euroa tuhatta tuotettua maitokiloa kohti, kun antibioottien käyttö ja hukkamaidon määrä väheni.

Tulokset saavutettiin pääasiassa muuttamalla käytäntöjä navetalla sekä seuraamalla eri asioita lukuina. Ongelmat olivat pitkälti hygieniassa ja hitaassa puuttumisessa terveysongelmiin.

Työn suurimpia haasteita oli kerätä tietoa, sillä esimerkiksi sairauksista ei tiloilla juuri pidetty kirjaa. Kalmus toteaa kehittämisen olevan vaikeaa ilman todellista tietoa. Hän korostaa myös yhteistyön ja motivaation tärkeyttä. Ellei yhteistyö tuottajan ja eläinlääkäriin välillä toimi tai tuottajalla ei ole kiinnostusta tai motivaatiota toteuttaa annettuja ohjeita, ei tuloksia ole saavutettavissa.

Ohjelmaa jatketaan pilottitilojen kanssa ja tarkoitus on laajentaa ohjelmaa myös muille virolaistiloille sekä kouluttaa eläinlääkäreitä terveydenhuoltotyössä. Vaikka tuottajat yleisesti ovat kiinnostuneet parantamaan tuo-

Piret Kalmus on ollut kehittämässä virolaista nautaterveydenhuoltoa, yksi siihen ajavista huolenaiheista on antibioottien käyttö.

tannon kannattavuutta, on haasteena saada heidät ymmärtämään keinot ja sitoutumaan niihin. Erityisesti sijoittajat omistajina voivat olla haasteellisia, heille kaikki on näytettävä numeroina ja tuottoa on synnyttävä. Esimerkiksi utareterveyden parantaminen lisää työtä ja palkkakustannuksia, vaikka tuottaa aikaa myöten enemmän meijerikelpoista maitoa.

”Terveydenhuoltotyön tarkoitus on sekä ratkaista olemassa olevat ongelmat että erityisesti huomata uudet ennen kuin ne edes alkavat olla ongelma”, Kalmus tiivistää.

Tanska tarjoaa laajimman palvelun

Tanskassa lakisäätöinen terveydenhuolto-ohjelma on pakollinen yli sadan lehmän karjoille, mutta käytännössä suurin osa tiloista kuuluu siihen, sillä sen myötä he saavat lääkkeitä tilalle ja voivat hoitaa tiettyjä sairauksia itse.

Terveydenhuoltokäynti tehdään 1–3 viikon välein. Kaikki tilalla kerätty tieto tallennetaan kansalliseen tietokantaan, jossa on kaikki muukin eläintä ja karjaa koskeva tieto sorkkahoidoista jalostukseen. Kaikesta terveystiedosta eläinlääkäri kirjoittaa tilalle karjan terveystiedon neljä kertaa vuodessa.

Näiden lisäksi tiloille tehdään vuosittain bioturvallisuuskartoitus sekä tuottaja ja eläinlääkäri tekevät yhdessä hyvinvointisuunnitelman.

Lähes kaikki tanskalaiskarjat kuuluvat tuosseurantaan, joten kaiken karjan tiedon

Line Fruergaard-Roed uskoo eläinlääkärin työn tanskalaisilla tiloilla painottuvan yhä enemmän neuvonalliseen otteeseen.

yhdistämällä tilat saavat hyvin laajan paketin karjan terveys- ja tuotostasosta. Terveystieteiden kustannukset lääkkeineen vaihtelevat tiloittain rajusti, mutta keskiarvo on noin 80 euroa lehmää kohti vuodessa.

Tanskassa ei ole lainkaan valtiollista eläinlääkärinjärjestelmää, kaikki toimivat joko yksityisesti tai eläinlääkäriasemien kautta.

”Tulevaisuudessa eläinlääkäri on tiloille luotettu, tärkeä liikekumppani. Konkreettinen eläintyö vähenee, eläinten hyvinvointi ja talous korostuvat työssä tiloilla”, uskoo **Line Fruergaard-Roed**, joka työskentelee eläinlääkärinä sekä eläinlääkäriasemalla että asiantuntijana Viking Geneticsillä.

Tarttuvat taudit ja tilojen antibioottien käyttö huolestuttavat häntä tanskalaisessa maidontuotannossa. Useiden tautivastustusohjelmien perustelu tanskalaisille tuottajille on haasteellista kustannusten ja työläyden takia. Ohjelmien merkitys tuotannolle ja eloläinliikenteelle on kuitenkin kiistaton.

Antibiootien käyttö huolettaa

Antibiootien käyttö on tiloilla Virossa ja Tanskassa vapaampaa kuin Suomessa. Ruotsalainen käytäntö on lähinnä Suomen vastaavaa. Huoli antibioottiresistenssistä kasvaa ja esimerkiksi Tanskassa joidenkin antibiootien käyttö eläimille on kielletty ja käytössä mennään kohti kapeampikirjoisia antibiootteja.

Virolaiset tilat saavat lääkkeet vain eläinlääkärin kautta joko suoraan tai tilaamalla ne reseptillä lääkerytyksiltä. Eläinlääkäri on vastuussa lääkityksistä, mutta osassa karjoista eläinlääkäri tarkistaa lääkityslistauksen ja eläinlääkintätekniikko hoitaa varsinaisen lääkityksen. Utaretulehdustapauksissa bakteeriviljelyt tehdään tiloilla, mutta menetelmä ei ole yhtä tarkka kuin Suomessa käytössä oleva PCR-menetelmä, mikä aiheuttaa epätarkkuutta hoitoihin.

Karjan lääkityksistä on pidettävä kirjaa, mutta kerättyä dataa ei kerätä keskitetysti eikä hoidoista siten tiedetä tarkemmin. Tilastot ovat olemassa vain myydyistä lääkemääristä.

Virossa antibiootteja käytetään Kalmusin mukaan liikaa yleishoitona vasikkaripuleihin sekä ontuvien lehmien hoitoon ilman tarkempaa diagnoosia. Hän pitää tätä ongelmallisena ja siihen on syytä kiinnittää huomiota, vaikka antibioottiresistenssi ei Virossa ole vielä merkittävä ongelma.

Tanskassa tilat saavat terveydenhuolto-ohjelmaan kuuluessaan lääkkeitä sairauksiin, joita tilalla tavallisimmin esiintyy.

”Eläimet tulevat hoidettua nopeammin, mutta toisaalta tuottajan tekemä diagnoosi on usein väärä. Kun lääkettä on käytettävissä, sitä käytetään myös reseptin ulkopuo-

Håkan Landin pitää eläinten hyvinvointia merkittävänä tekijänä maitotilan tuottavuudessa. Mitä paremmin eläimet voivat, sitä parempi on tuotos ja tuotto.

lella. Teurastetuista eläimistä tehdyn tutkimuksen perusteella vain neljänneksellä oli hoidettu oikeaa sairautta oikealla lääkkeellä”, Fruergaard-Roed toteaa.

Samalla luottamus eläinlääkäriin ammatitaitoon voi laskea. Tuottajan itsensä lääkittäminen ei viikon parin kuluttua enää parane eläinlääkäriin käsissäkään, koska hoito on myöhässä.

Tarttuvien tautien vastustamisessa Suomi on etulyöntiasemassa Tanskaan, Ruotsiin tai Viroon verrattuna. Harva asutus, merten ympäröimä manner ja pienten karjojen itseuusiutuveden kulttuuri yhdessä ETT:n systemaattisen työn kanssa on säästänyt Suomen monelta eläintaudilta.

Tiimityötä karjan terveydeksi

Kiuruvetinen eläinlääkäri **Milla Hiekkaranta** yhtyy naapurimaiden kollegoiden näkemysseen terveydenhuoltotyön tulevaisuudesta.

”Tiimityöskentely tilan, eläinlääkäriin ja muiden asiantuntijoiden kesken on tulevaisuutta. Uskon, että eläinlääkärit Suomessa toivoisivat voivansa olla juuri enemmän neuvojia ja että heidän asiantuntemustaan käytettäisiin nykyistä enemmän hyväksi tiloilla”, Hiekkaranta sanoo.

Esimerkiksi kunnaneläinlääkäreillä on hänen mukaansa paljon tietoa, jota ei nyt täysin hyödynnetä. Hiekkaranta nostaa esille myös terveydenhuoltotyöhön erikoistuneet yksityiset eläinlääkärit, joiden työpanos on tärkeä lisä varsinkin erikoistapauksissa ja -tilanteissa. Tämä korostuu alueilla, joilla kunnaneläinlääkäri ei ehdi tai voi paneutua terveydenhuoltotyöhön.

Hedelmällisintä työ karjan terveydeksi olisi eri asiantuntijoiden osaamisen yhdistävässä tiimissä. Mukana voi olla niin hoitava eläinlääkäri kuin yksityinen terveydenhuoltoeläinlääkäri, ruokintaneuvoja, jalostusasiantuntija kuin meijerin tai teurastamon edustajakin.

Yhteistyötä nautaterveydenhuollossa voisi laajentaa myös pohjoismaiselle tasolle, kuten ruotsalainen Håkan Landin esittää. Yhteiset koulutukset eläinlääkäreille sekä ajatusten vaihto nautaterveydenhuollossa voisi tuoda hyötyjä puolin ja toisin.

Terveydenhuoltotyö on yksi tärkeimmistä keinoista välttää paljon puhuttavaa antibioottien käyttöä. Suomalaisten eläinlääkäreiden korkea ammattietiikka, tiukka lainsäädäntö ja vähäinen kilpailu asiakkaita kunnaneläinlääkärijärjestelmästä johtuen on Hiekkarannan mukaan selvästi hyvä antibioottien käytön ja antibioottiresistenssin vastustamisen kannalta.

”Antibioottien ja muiden lääkkeiden käyttö ilman eläinlääkäriin diagnoosia ei ole järkevää”, hän painottaa viitaten tanskalaiseen käytäntöön.

Tanskalaisten eläinlääkäreiden mahdollisuus tienata jonkin verran lääkemyynnillä sekä yksityisten klinikoiden kova kilpailu asiakkaita on asetelma, joka vaikeuttaa lääk-

keiden käytön sekä antibioottiresistenssin hallintaa.

Toisaalta Tanskasta Hiekkaranta ottaisi mielellään mallia tiloilta kerättävän datan käytöstä helposti terveydenhuoltotyön tukena. Suomessakin tietoa kyllä on, mutta hajallaan ja työlästi hyödynnettävissä.

Karjan todellinen terveystilanne ei näy, jos seurataan vain lääkityksiä, sillä kaikkia sairaita ei lääkittä tai tarvitse lääkittää. Näin lievemmat tapaukset jäävät eläinlääkäriltä näkemättä ja siten ongelmia voi jäädä huomaamatta ajoissa.

”Toivoisin, että eläinlääkäri nähtäisiin terveydenhuoltotyössä enemmän tuottajan kumppanina ja tuotannon kehittäjänä. Että terveydenhuoltokäyntejä ei mielletäsi tarkastuksiksi, kuten nyt, vaikka se sitä tarttuvien tautien ja eläinten hyvinvoinnin kannalta osin onkin. Tuottajalla ja eläinlääkärillä on oltava yhteinen suunta ja motivaatio tilan kehittämiseen.”

Nautaterveydenhuoltoa naapurimaissa oli tämän vuotisten tuottajaeläinlääkäripäivien pääteema. Päivät järjestivät yhteistyössä Suomen Tuotantoeläinlääkäriyhdistys ry ja Savonia-ammattikorkeakoulun ETKO-hanke.

Ruotsissa on jo tavallista, että eläinlääkäri on mukana rakennuksen piirustusvaiheessa, jotta eläinten hyvinvointi ja tautisuojaus tulevat otettua huomioon uutta rakennusta suunniteltaessa, kertoo Virpi Welling.

